

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִנִי
מִמַּטִּיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם
וַיֵּצֵא הָעָם וַלֶקְטוּ דְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
לְמַעַן אֲנַסְּנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם־
לֹא: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִנִי מִמַּטִּיר
לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלֶקְטוּ
דְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְּנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרַתִי
אִם־לֹא: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲאֵאֱנָא מְחַת לְכוּן
לְחַמָּא מִן שָׁמַיָא וַיִּפְקֹן עֲמָא וַיִּלְקְטוּן פְּתָגִים יוֹם
בְּיוֹמָה בְּדִיל דְאַנְסִינֹן הִיִּהְכֹן בְּאוֹרֵיתִי אִם לֹא: וְ
הַ וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת
אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר־
יִלְקְטוּ יוֹם א' יוֹם: וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי
וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִנִי
מִמַּטִּיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם
וַיֵּצֵא הָעָם וַלֶקְטוּ דְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
לְמַעַן אֲנַסְּנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם־
לֹא: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִנִי מִמַּטִּיר
לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלֶקְטוּ
דְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְּנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרַתִי
אִם־לֹא: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲאֵאֱנָא מְחַת לְכוּן
לְחַמָּא מִן שָׁמַיָא וַיִּפְקֹן עֲמָא וַיִּלְקְטוּן פְּתָגִים יוֹם
בְּיוֹמָה בְּדִיל דְאַנְסִינֹן הִיִּהְכֹן בְּאוֹרֵיתִי אִם לֹא: וְ
הַ וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת
אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר־
יִלְקְטוּ יוֹם א' יוֹם: וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי
וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל

רש"י

נִקְחָה צִעֲנָן נֹאמַר^א, אֵלֶּה כִּךְ אֹמַר לְהֵם, עַרְבַּ וַיִּדְעַתְם כִּי
הַיְכוּלַת זִידוֹ לִיתֵן תְּלוּתֵם וְזִכְרֵם וְזִכְרֵם אֶת־
יִתְנֶנָּה לְכֶם^ב, כִּי שֵׁלָא כְּהוֹנֵן שְׂאֵלְתֵם אֹתוֹ וּמְכַרְס מִלְּאֵה^ג,
וְהַלְחַם שְׂאֵלְתֵם לְלוּכָךְ, בִּירִידְתוֹ לְזַכַּר אֶת כְּבוֹד אֹר
פְּנֵיו, שִׁירִידְתוֹ לְכֶם דְּכָךְ חֲזַה בְּזַכַּר שֵׁשׁ שְׁהוּת לְהַכִּינֵו, וְטַל
מִלְּמַעְלָה וְטַל מִלְּמַטָּה כְּמוֹנַח בְּקוֹפְסָא (יּוֹמָה ע"ה: מִכְּלֵחַ מַס' דְּרוֹסַע
ג): אֶת תְּלוּנוֹתֵיכֶם עַל ה'. כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה'^ד: וְנַחֲנוּ
בּוֹד. מַה אֲנַחְנוּ חֲשׂוּבִין: כִּי תִלְיִנוּ עַל־יָנוּ. שְׁתַּרְעִימוּ עֲלֵינוּ
אֶת הַכֹּל אֶת זִיכְרֵם וְנִשְׁכַּח וְנִשְׁכַּח וְנִשְׁכַּח וְנִשְׁכַּח וְנִשְׁכַּח וְנִשְׁכַּח
אֵי זִקוּק לְפָרַשׁ תְּלוּנוֹ בְּלִשׁוֹן תַּפְעִילוּ, מִפְּנֵי דְגִשְׁמוֹת וְקִרְיִימוֹ,
שְׂאֵלֵנוּ הִיָּה רַפָּה הִיָּיְמִי מִפְּרָשׁוֹ בְּלִשׁוֹן תַּפְעִילוּ, כְּמוֹ וַיִּלְן הָעָם
עַל מַשְׁה (לְהֵן פ' א), אִו אִם הִיָּה דְגוּשׁ וְאִין צו י"ד וְנִקְרָא
תְּלוּנוֹ, הִיָּיְמִי מִפְּרָשׁוֹ לְשׁוֹן תַּלְלוּנוּ, עַכְשָׁיו הוּא מִשְׁמַע תְּלוּנוֹ
אֶת אַחֲרֵי, כְּמוֹ בְּמַרְגְּלִים וַיִּלְיִנוּ עֲלֵינוּ אֶת כָּל הָעֵדָה (בְּמַדְבָּר
ד' ט):

ד' דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ. לוֹכָךְ אֵכִילַת יוֹם יִלְקְטוּ צִיּוּמוֹ^א, וְלֹא
יִלְקְטוּ הַיּוֹם לְלוּכָךְ מַחֲרָ^ב (מִכְּלֵחַ מַס' דְּרוֹסַע ג): לְמַעַן אֲנַסְּנוּ
הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרַתִי. אִם יִשְׁמְרוּ מִנּוֹת הַתְּלוּנוֹת צו, שֵׁלָא יוֹמִירוּ
מִמְנוּ וְלֹא יֵאָדוּ שְׂזַנַּת לְלוּקוּט: (ה) וְהִיָּה מִשְׁנֵה. לִיּוֹם
וְלִמְחַרְתִּי: מִשְׁנֵה. עַל שְׁהוּ רְגִילִים לְלוּקוּט יוֹם יוֹם שֵׁל שֹׁר
יּוֹמוֹת הַשְּׂבוּעָה^ג. וְאוֹמַר אֲנִי, אֲשֶׁר יֵצִיאוּ וְהִיָּה מִשְׁנֵה, לְאַחַר
שִׁיבִיאוּ יִמְלֹאוּ מִשְׁנֵה בְּמִדְדָה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ וַיִּמְדוּ יוֹם יוֹם,
וְהוּא לְקְטוּ לְקַס מַשְׁנֵה (פְּסוּקוֹ כג), בְּלִקְטוּתוֹ הִיָּה נִמְלֵא לְחַם
מִשְׁנֵה. וְהוּא עַל פֶּן הוּא לְפָן לְקַס צִיּוֹם הַשְּׁשִׁי לְקַס יוֹמִיָם
(פְּסוּקוֹ כט), נֹתֵן לְכֶם בְּרַכָּה (פּוֹיִשׁוֹן) צִבִּית לְמִלְּאוֹת הַעוֹמֵר
פְּעַמִּים לְלֶחֶם יוֹמִיָם: (ו) עַרְבַּ. כְּמוֹ לְעַרְבַּ^ד: וַיִּדְעַתְם כִּי
ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. לְפִי שְׂאֵמְרַתְם לְנוּ
(פְּסוּקוֹ א) פִּי הוֹלְחָתְכֶם אֲתָנוּ, תַּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמּוֹלִיחִים,
אֵלֶּה ה' הוֹלֵיחַ אֲתָכֶם, שִׁיגִיז לְכֶם אֶת הַשְּׁלִי: (ו) וּבִזְכַּר
וְרִאיוֹתֵם. לֹא עַל הַכְּבוֹד שְׂאֵמְרַתְם (פְּסוּקוֹ ז) וְהִקְדָּה בְּכוֹד ה'

שפתי חכמים הקצור

שְׁהוּ עֲשֵׂרָה עוֹמְרִים (רֵא'ים). ט. 'כְּמוֹ בַעֲרִב' גְּרִינִין, כְּמוֹ שְׂכַתוּב (פְּסוּקוֹ
ח) 'בַּת ה' לְכֶם בַּעֲרִב' (מִנְחָה). י. שְׂעֵרִי יְדֵי הַשְּׁלִי וַיִּדַּע לְכֶם שְׁה'
הוּא הַמּוֹצִיא וְלֹא אֲנַחְנוּ, וְעַל זֶה אֹמַר לְהֵם אַחַר כֵּךְ 'בַּת ה' לְכֶם בַּעֲרִב
בְּשֵׁר' וְגו' (פְּסוּקוֹ ח) (רֵא'ים). יא. 'שִׁיבֹוד ה' נְרֵאָה הִיָּה בְּאוֹתוֹ יוֹם,
וְלֹא בְּבוֹקֵר לְמַחֲרָתוֹ (גוֹרֵא). יב. אֲלֵא בַּעֲרִב שְׂאִין שְׁהוּת לְהַכִּינֵו (רֵא'ים).
יג. הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים, הָאֶחָד שְׂשַׁלְתֵם אוֹתוֹ שְׂלָא כְּהוֹנֵן, כִּי הַבֶּשֶׂר הוּא
מִהַמּוֹתְרוֹת וְלֹא מִהַמְּכַרְחִיּוֹת. וְעוֹר, שְׂשַׁלְתֵם מְכַרְס מִלֵּאָה, שְׁהַרְבָּה
בְּהַמּוֹת הִיָּה לְהֵם (מִנְחָה). יד. דָּהֵם הִלִּינוּ עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כְּמוֹ שְׂכַתוּב
(פְּסוּקוֹ ב) 'וַיִּלְוֵנוּ וְגו' עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְאַמְרוּ עֵתָה לְהֵם, כִּי אוֹתָהּ

ד' כִּי דְבַר יוֹם יִתְפָּרֵשׁ צוּרָךְ אֵכִילַת הַיּוֹם, וְחִיבַת 'בְּיוֹמוֹ' דְּבוּק לְמַלַּת
יִלְקְטוּ, וְכֵאלִו אֹמַר 'דְּבַר הַיּוֹם יֵצֵא הָעָם וְלִקְטוּ אוֹתוֹ בְּיוֹמוֹ' (רֵא'ים).
ה. וְלִאֲפֻקֵי שְׂאִין לְקִיטְתוֹ בְּיוֹמוֹ עַל צִד הַחֵיבּוּב, שְׂאִפִּילוּ רֵצָה שְׂלָא
לְלוּקוּט כֹּלֵל הַרְשׁוֹת בִּידוֹ, אֵלֶּה רַק לֹמַר שְׂלָא יִלְקְטוּ הַיּוֹם לְצוּרָךְ מַחֲרָ
(רֵא'ים). ו. 'לְמַעַן אֲנַסְּנוּ קָאֵי עַל לְחֵם מִן הַשָּׁמַיִם', וּפִירוּשׁ בְּמִצְוֹת
הַתְּלוּנוֹת בּו, שְׂלָא יִלְקְטוּ לְצוּרָךְ מַחֲרָ וּשְׂמִירַת שַׁבַּת (רֵא'ים). ז. וְלֵא
שְׁהִיָּה לְהֵם כְּפוֹל בַּעֲבוּר יוֹם הַשִּׁשִּׁי. וְהוֹקֵשָׁה לוֹ שְׂאִין זֶה נִקְרָא 'מִשְׁנֵה',
כִּי אֵינוּ מִיּוֹת, עַל זֶה מִפְּרָשׁ שְׁהוּא מִשְׁנֵה עַל שְׁהוּ רְגִילִים לְלוּקוּט כֹּל
יוֹם (גוֹרֵא). ח. וְלֵא כְּמוֹב מִן הַכְּתוּב 'מִשְׁנֵה' מִמֵּה שְׂלִקְטוּ כֹל הַשְּׂבוּעָה,

אמר לכל פנשׂתא דבני ישראל קריבו קדם יי ארי
 שמיען קדמוהי ית תרעמתכון: י ויהי כדבר
 אהרן אל־כֹּהֵן־עֶדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 ויפנו אל־המדבר והנה כבוד
 יהוה נראה בעֵינָם: ויהי כדבר אהרן
 אל־כֹּהֵן־עֶדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל ויפנו אל־המדבר
 והנה כבוד יהוה נראה בעֵינָם: והוה כד מלל
 אהרן עם כל פנשׂתא דבני ישראל ואתפניאו
 למדברא והא קרא די אתגלי בעננא: פ ששי
 יא וידבר יהוה אל־משה קאמר:
 וידבר יהוה אל־משה קאמר: ומלל יי עם
 משה למימר: יב שְׁמַעְתִּי אֶת־תְּלֹנוֹת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים קאמר בין
 הערפלים תאכלו בשר ובבקר
 תשבֵּעוּ־לָחֶם וידעתם כי אני יהוה
 אֱלֹהֵיכֶם: שְׁמַעְתִּי אֶת־תְּלֹנוֹת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים קאמר בין הערפלים
 תאכלו בשר ובבקר תשבֵּעוּ־לָחֶם וידעתם
 כי אני יהוה אֱלֹהֵיכֶם: שְׁמִיעַ קדמי ית תרעמת
 בני ישראל מלל עמהון למימר בין שמשׂיא תיכלון
 בשרא ובצפרא תשבֵּעון לחמא ותדעון ארי אנא יי
 אלהכון: יג ויהי בערב ותעל השאו

פי תונו תלנינו עלינו: ובצפרא ותחזון ית
 קרא די כדשמיען (בניא נוסף קדמוהי) ית
 תרעמתכון על יי ונחנא מה ארי מתרעמתון עלנא: י
 ח ויאמר משה בתת יהוה לכם
 בערב בשר לאכל ולחם בבקר
 לשבֵּעַ בשמע יהוה את־
 תלנותיכם אשר־אתם מלינים עליו
 ונחננו מה לא־עלינו תלנותיכם פי
 על־יהוה: ויאמר משה בתת יהוה לכם
 בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבֵּעַ
 בשמע יהוה את־תלנותיכם אשר־אתם
 מלינים עליו ונחננו מה לא־עלינו תלנותיכם
 פי על־יהוה: ואמר משה בדיתן יי לכון ברמשא
 בשרא למיכל ולחמא בצפרא למסבֵּעַ כדשמיען
 קדם יי ית תרעמתכון די אתון מתרעמין עלוהי
 ונחנא מא לא עלנא תרעמתכון אלהן על מימרא
 די: י ט ויאמר משה אל־אהרן אמר
 אל־כֹּהֵן־עֶדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קרבו
 לפני יהוה כי שמע את
 תלנותיכם: ויאמר משה אל־אהרן אמר
 אל־כֹּהֵן־עֶדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קרבו לפני יהוה
 כי שמע את תלנותיכם: ואמר משה לאהרן

רש"י

צעת טורח¹⁰ של כהוגן (יומא עה: מפלגא מס' דיוסע ז): אשר
 אתם מלינים עליו. את האחרים השומעים אתכם
 מתלונינים: (ט) קרבו. למקום שהעני ירד: (י) נראה
 בענין. נגלה להם צעמוד עני: (יג) השליו. מין עוף ושמן
 מאלד (יומא עה:):

שפתי חכמים הקצר

מפני שכן הוא דרך ארץ, דאם כן היה לו להורידו בבוקר, לכן פירש
 שהוריד הבשר בערב מפני העונש, והוריד רק מעט כי כן הוא דרך ארץ
 (גיא). מו. פירש רש"י ביומא (עה: ד"ה שלא) שירד להם הבשר עם
 תשיכה, שעה שאינה ראויה לתקן אותו עד שעת הסעודה (אמ"ש).

(ח) בשר לאכול. ולא לשזבע. למדה תורה דרך ארץ שאין
 אוכלין צער לשזבע (חולין פד.). ומה ראה להוריד להם צבקר
 וצער צער¹⁰, לפי שהלחם שאלו כהוגן, שאי אפשר לו לאדם
 צלל לחם, אצל צער שאלו של כהוגן, שהרבה צהמות היו
 להם, ועוד שהיה אפשר להם צלל צער, לפיכך נתן להם

התלונה על ה' היא ולא עלינו, כי מה אנחנו חשובים (גיא). מו. ואף
 שכבר פירש זה למעלה (ספוק ז), מפני שפירש שהוריד להם בשר רק
 לאכול ולא לשזבע כי כן מדרך ארץ, חזר עתה לפרש, שלא תאמר שמה
 שהוריד להם מעט הוא מפני שבערב אין שהות לטרוח בו הרבה, ולא

הַשְּׁלִיחַ וַתִּבְכְּ אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִבְכֹר
 הַיְיָתָה שִׁכְבַּת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:
 וַיְהִי בְעָרֵב וַתַּעַל הַשְּׁלִיחַ וַתִּבְכֶּם אֶת־הַמַּחֲנֶה
 וּבִבְכֹר הַיְיָתָה שִׁכְבַּת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:
 וַהֲוֶה בְרַמְשָׁא וּסְלַקַּת סְלוֹ וַחֲפַת יַת מְשָׁרִיתָא
 וּבְצַפְרָא הִוַּת נַחַתַּת טְלָא סְחֹר סְחֹר לְמְשָׁרִיתָא:
 יד וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־
 פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֵּק מַחֲסָפְסִים דֵּק
 בְּכַפֵּר עַל־הָאָרֶץ: וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטָּל
 וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֵּק מַחֲסָפְסִים דֵּק
 בְּכַפֵּר עַל־הָאָרֶץ: וּסְלַקַּת נַחַתַּת טְלָא וְהָא עַל
 אֲפִי מִדְּבָרָא דַּעֲדָק מְקַלְף דַּעֲדָק דְּגִיר (בִּפְרֻשׁי כְּגִיר)
 כְּגַלְיָדָא עַל אֲרַעָא: יז טו וַיִּרְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן הוּא בִּי
 לֹא יִדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
 אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה

לָכֶם לֹא־כִלְתֶּה: וַיִּרְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן הוּא בִּי לֹא יִדְעוּ
 מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם
 אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֹא־כִלְתֶּה: וַחֲזוּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ גְבֵר לֹאֲחֻוּהִי מִנָּא הוּא אָרִי לֹא יִדְעִין
 מַה הוּא וַאֲמָר מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לַחֲמָא דִּיהֵב יִי לְכוּן
 לְמִיכַל: יז טו זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה לְקַטְו מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲבָלוֹ
 עֹמֵר לְגִלְגָּלַת מִסְפָּר נַפְשֹׁתֵיכֶם
 אִישׁ לְאֲשֶׁר בָּאֵהֶלֹו תִקְחוּ: זֶה
 הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְקַטְו מִמֶּנּוּ אִישׁ
 לְפִי אֲבָלוֹ עֹמֵר לְגִלְגָּלַת מִסְפָּר נַפְשֹׁתֵיכֶם
 אִישׁ לְאֲשֶׁר בָּאֵהֶלֹו תִקְחוּ: דִּין פַּתְגָּמָא דִּי
 פִּקְדוּ יִי לְקַטְו מִנְהָ גְבֵר לְפָס מִיכְלָה עֹמְרָא לְגִלְגָּלַתָא
 מִנִּין נַפְשֹׁתֵיכוֹן גְּבֵר לְדִי בְּמִשְׁכְּנָה תִסְבוּן: יז
 יז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ

רש"י

היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן.¹⁷ וצמקוס
 אחר הוא אומר (במדבר יא ט) וּבְקִדְתָּ הַטָּל וּגו'¹⁸, הטל יורד
 על הארץ, והמן יורד עליו, וחוזר ויורד על עליו, והכי
 הוא כמונח בקופסא (יומא טז): (יד) וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטָּל
 וּגו'. כשהחמה זורחת עולה הטל שעל המן לקראת החמה,
 כדרך טל עולה לקראת החמה, אף אם תמלא שפופרת של
 צינור טל ותסתום את פיה ותניחה בחמה היא עולה מאליה
 באויר, ורבותינו דרשוהו (מנחות ט), שהטל עולה מן הארץ
 באויר.¹⁹ וכעלות שכבת הטל נתגלה²⁰ המן וראו והנה על
 פני המדבר וגו': דק. דבר²¹ דק: מוחספס. מגולה,
 ואין דומה לו צמקרא, יש לומר מוחספס לשון חפיסה
 ולוקסמא²² שזלשון משנה (בבא מעשה פ"א מ"ט). כשנתגלה
 משכבת הטל ראו שהיה דבר דק מוחספס צמכו בין שמי

שכבות הטל. ואונקלוס תרגם מקלף, לשון מקסף הלָן
 (בראשית ל ז): ככפור. כפור לְיִלְדָא "צלע". דַּעֲדָק כְּגִיר
 (ואונקלוס), כְּלָבִי גֵר (ישעיה טו ט), והוא מין זבוב שחור,
 כדאמרין גבי כסוי הדם (מלני פס): 'הגיר והזרניך'. דַּעֲדָק
 כְּגִיר כְּגַלְיָדָא עַל אֲרַעָא (ואונקלוס), דק היה כגיר²², ושוכב
 מוגלד כקרח על הארץ. וכן פירושו, דק ככפור שטוח קלוש
 ומחוצר כגליל. 'דק' טִיגְזָ"ש זלע"ז, שהיה מגליל גלד דק
 מלמעלה. ו'כגיר' שתרגם אונקלוס תוספת הוא על לשון
 העזרים, ואין לו מיצה בצפוסק: (טו) מן הוא. הכנת מזון
 הוא²³, כמו וַיִּמָּן לָהֶם הַפֶּלֶךְ (דניאל א ה): כִּי לֹא יִדְעוּ
 מַה הוּא. שיקראוהו צשמו: (טז) עומר. שם מדה:
 מספר נפשותיכם. כפי מנין נפשות שיש לאיש נאסלו
 תקמו, עומר לכל גולגולת:

שפתי חכמים הקצר

יז. שהרי נאמר להלן (פסוק יד) 'ותעל שכבת הטל והנה על פני המדבר'
 וגו', דמשמע דעד עתה היה הטל על המן, ולא היה נראה רק אחר
 עלות הטל (רא"ם). יח. ובתיב בתריה 'ירד המן עליו', דמשמע שהמן
 ירד על הטל (רא"ם). יט. עֲלִיָה זו היא הויתו מן הארץ, ששינה להם
 מעשה בראשית, ולא כאשר הוא מעולם, אלא היה בהיפך לחם מן
 השמים וטל עולה מן הארץ (רא"ם). כ. זהו לפי הפירוש הראשון.
 שהמן ירד קודם, והטל ירד עליו, וכשעלה הטל נתגלה המן. אבל לפי

מדרש רבותינו ז"ל שהטל נתהווה ועלה מן הארץ, פירוש הכתוב 'ותעל
 וגו' והנה על פני המדבר', שאחר עליית הטל מן הארץ או ירד המן
 (רא"ם). כא. ד'דק' מחספס' הם תארים, וחסר העצם שאותו יתארו,
 לכן הוסיף 'דבר' (רא"ם). כב. מִינֵי נִדּוּת (מנח"ם). כג. לֹא שְׂדוּמָה
 ממש לגיר, שגיר הוא שחור והמן היה לבן, רק הזמיון הוא מצד דקותו
 (רא"ם). כד. קִשָּׁה לרש"י והכתיב אחר כך 'כי לא ידעו מה הוא, אם
 כן איך קראו עתה שמו מן. לכן פירש הכנת מזון וכו' (רביט).

אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד-בֶּקֶר וַיָּרֶם תְּוֹלְעֵים
 וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם מִשָּׁה: וְלֹא קִבְּלוּ מִן
 מִשָּׁה וְאֲשָׁרוּ גְבָרִין (נ"א גְבֻרִיא) מִנָּה עַד צִפְרָא
 וּרְחַשׁ רַחֲשָׁא וּסְרִי וּרְגִז עֲלֵיהוֹן מִשָּׁה: י
 כֹּא וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ
 בְּפִי אֶבְרָו וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס:
 וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ בְּפִי אֶבְרָו
 וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס: וְלִקְטוּ יָתָה בְּצִפְרָא גְבַר
 כְּפָם (נ"א לָפָם) מִיכְלָה וּמָה דְמִשְׁתָּאָר מִנָּה עַל אִפִּי
 חִקְלָא כֹּד חֲמָא עֲלוּהִי שְׁמֵשׁא פֶּשֶׁר: י כֹּב וַיְהִי |
 בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקְטוּ לָחֶם מִשְׁנֵה
 שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד וַיִּבְאֹו כֹּל-נְשִׂאֵי
 הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמִשָּׁה: וַיְהִי | בַּיּוֹם
 הַשְּׁשִׁי לָקְטוּ לָחֶם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד
 וַיִּבְאֹו כֹּל-נְשִׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמִשָּׁה: וַהֲוָה
 בְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה לָקְטוּ לְחֲמָא עַל חַד תְּרִין תְּרִין
 עֶמְרִין לְחַד וְאֹתוֹ כֹּל רַבְרָבִי כְּנִשְׁתָּא וְחֻוּיָאוּ

הַמִּרְבָּה וְהַמְּעִיט: וַיַּעֲשׂוּ-כֵן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמְּעִיט: וַעֲבָדוּ כֵן
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִקְטוּ דְאֶסְגִּי וְדִאֲזַעַר: י יח וַיִּמְדוּ
 בְּעֶמֶר וְלֹא הֶעֱדִיף הַמִּרְבָּה
 וְהַמְּעִיט לֹא חֲחָסִיר אִישׁ לְפִי-
 אֶבְרָו לָקְטוּ: וַיִּמְדוּ בְּעֶמֶר וְלֹא הֶעֱדִיף
 הַמִּרְבָּה וְהַמְּעִיט לֹא חֲחָסִיר אִישׁ לְפִי-
 אֶבְרָו לָקְטוּ: וְכֹלוּ בְּעֶמְרָא וְלֹא אוֹתָר דְאֶסְגִּי
 וְדִאֲזַעַר לֹא חֲסַר גְּבַר לָפָם מִיכְלָה לָקְטוּ:
 יט וַיֹּאמֶר מִשָּׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל-
 יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד-בֶּקֶר: וַיֹּאמֶר מִשָּׁה
 אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל-יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד-בֶּקֶר: וְאָמַר
 מִשָּׁה לְהוֹן אָנֹשׁ לֹא יִשְׂאָר מִנָּה עַד צִפְרָא:
 כ וְלֹא-שָׁמְעוּ אֶל-מִשָּׁה וַיּוֹתֵרוּ
 אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד-בֶּקֶר וַיָּרֶם
 תְּוֹלְעֵים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצַף עֲלֵהֶם
 מִשָּׁה: וְלֹא-שָׁמְעוּ אֶל-מִשָּׁה וַיּוֹתֵרוּ

רש"י

ישראל^כ (מכילתא מס' דויסע ד). ותרגום של וממס פֶּשֶׁר, לשון פושרים, על ידי השמש מתחמם ומפשיר: ונמס. דִּשְׁטֻמְפְּרִי, ודוגמתו כסנדרין כסוף ארבע מיתות (סו:): (כג) לָקְטוּ לָחֶם מִשְׁנֵה, כשמדדו את לקיטתם צהליהם מלאו כפלים^ל שני העומר לאחד^ל. ומדרש אגדה (מנחם ימן ד), לחם משונה, אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו (שם) להגיד ששנים היו, והלא כתיב שני העומר לאחד, אלא משונה בטעם וריח): ויגידו לַמִּשָּׁה. שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת צבא, שנלווה לומר להם וְהָיָה צִיּוֹם הַשֶּׁשִּׁי וְהָיָה וְגו' (פסוק) עד ששאלו מה זאת, אמר להם, הוא אשר דבר ה' שנלווה לומר לכם, ולכן נעשו הכתוב שאמר לו עד אֶהָה

(י) המרבה והמעט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט^כ, וכשצלו לזיתם מדדו צעומר איש איש מה שלקטו, ומלאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר צהלו, והמעט ללקוט לא מלא חסר מעומר לגולגולת, וזהו נס גדול שנעשה בו (מכילתא מס' דויסע ד): (כ) ויותרו אנשים. דמן ואזכיר^כ (שמו"ר דה ט): וירום תולעים. לשון רמה^כ: ויבאש. הכי זה מקרא הפוך, שצתחלה הבאיש ולכסף המליע, כענין שנאמר (פסוק ד) וְלֹא הֶעֱדִיף וְרָמָה לֹא הָיְתָה צו, וכן דרך כל המתלעים (מכילתא מס' דויסע ד): (כא) ורחם השמש ונמס. הנשאר בצדה^כ נמות ונעשה נחלים ושותין ממנו אילים וזכאים, ואומות העולם דין מהם טועמים צהם טעם מן ויודעים מה שצתן של

שפתי חכמים הקצר
 כה. וְלֹא שעברו על דברי משה והרבו והמעטו, שהרי כתיב וַיַּעֲשׂוּ כו' (רא"ם). כו. כִּי מָקוֹם שְׁנֵי אֲנָשִׁים הֵם דָּתָן וְאֶבִירָם (ראה גורא לעיל ב יג). כז. וְכִבְיָוֹ כְּתִיב וַיִּתְּלַע תּוֹלְעִים (רא"ם). כח. אֶבְרָא לֹא קָאִי וְנָמָס' עַל אֲשֶׁר לָקְטוּ, דָּאָם כֵּן מַה אֲכֹלוּ (מנח"ם). כט. דָּאָם לֹא כֵן יִקְשָׁה לְמַה נּוֹתֵר מִמֶּנּוּ בְּשֹׁדָה, וְהֵלֵךְ מִי שְׁלִיקֵט הִרְבָּה לֹא נוֹתֵר בִּידוֹ תּוֹסֶפֶת, אֲלֵא רַק עוֹמֵר גּוֹלְגוּלָתָהּ, וְאִם כֵּן הִיָּה רָאוּי שְׂגָם בְּשֹׁדָה לֹא תִשָּׂא שׁוֹם תּוֹסֶפֶת, וּמִתְרִין שְׁעַל יְדֵי זֶה הִיָּה נּוֹדַע שְׁבַחֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל

לְמֹשֶׁה: כֵּן וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר
 דִּבֶּר יְהוָה שַׁבְּתוֹן שַׁבְּתוֹן שַׁבְּת־קֹדֶשׁ
 לַיהוָה מִחֵר אֶת אֲשֶׁר־תֹּאפּוּ אִפּוּ
 וְאֶת אֲשֶׁר־תִּבְשְׂלוּ בַשִּׂלּוֹ וְאֶת
 כָּל־הָעֵדָף הַנִּיחִי לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת
 עַד־הַבֶּקֶר: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר
 דִּבֶּר יְהוָה שַׁבְּתוֹן שַׁבְּתוֹן שַׁבְּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מִחֵר
 אֶת אֲשֶׁר־תֹּאפּוּ אִפּוּ וְאֶת אֲשֶׁר־תִּבְשְׂלוּ
 בַשִּׂלּוֹ וְאֶת כָּל־הָעֵדָף הַנִּיחִי לָכֶם
 לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֶּקֶר: וְאָמַר לְהוֹן הוּא דִּי מַלְל
 יי שָׁבָא שַׁבְּתָא קֹדְשָׁא קֹדֶם יי מִחֵר ית דִּי אַתּוֹן
 עֲתִידִין לְמִיפָא אִפּוּ וְיַת דִּי אַתּוֹן עֲתִידִין לְבִשְׂלָא
 בַשִּׂלּוֹ וְיַת כָּל מוֹתְרָא אֲצַנְעוּ לְכוּן לְמִטְרָא עַד
 צַפְרָא: כֵּן וַיִּנְיַחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֶּקֶר
 כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא תִבְאִישׁ
 וְרַמָּה לֹא־הִיִּתָּה בּוֹ: וַיִּנְיַחוּ אֹתוֹ
 עַד־הַבֶּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא תִבְאִישׁ
 וְרַמָּה לֹא־הִיִּתָּה בּוֹ: וְאֲצַנְעוּ יָתָה עַד צַפְרָא
 כְּמָא דַּפְקֵד מֹשֶׁה וְלֹא סָרִי וְרַחֲשָׁא לֹא הָיָה בָּהּ:

כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲבָלָהוּ הַיּוֹם
 כִּי־שַׁבְּתָה הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא
 תִמְצָאֵהוּ בַשָּׂדֶה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲבָלָהוּ
 הַיּוֹם כִּי־שַׁבְּתָה הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא
 תִמְצָאֵהוּ בַשָּׂדֶה: וַאֲמַר מֹשֶׁה אֲכַלְוּהִי יוֹמָא דִּין
 אַרְי שַׁבְּתָא יוֹמָא דִּין קֹדֶם יי יוֹמָא דִּין לֹא תִשְׁכַּחְנָה
 בַּחֲקָלָא: כֵּן וַיִּשְׁפֹּת יָמִים תִּלְקַטְהוּ
 וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי שַׁבְּתָה לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:
 שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקַטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי שַׁבְּתָה
 לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: שַׁבְּתָא יוֹמִין תִּלְקַטְנָה וּבַיּוֹמָא
 שְׂבִיעֵאָה שַׁבְּתָא לֹא יְהִי בָּהּ: כֵּן וַיְהִי בַיּוֹם
 הַשְּׂבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לְקַטְוֹ וְלֹא
 מִצְאוּ: וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם
 לְקַטְוֹ וְלֹא מִצְאוּ: וַיְהִי בַיּוֹמָא שְׂבִיעֵאָה נִפְקוּ
 מִן עֲמָא לְמַלְקֻט וְלֹא אֲשַׁכְּחוּ: כֵּן וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנְהָ מֵאַנְתֶּם
 לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתַי: וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנְהָ מֵאַנְתֶּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי
 וְתוֹרֹתַי: וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה עַד אֲמַתִּי אַתּוֹן מְסַרְבִּין

רש"י

ראה אותם דואגים שמא פסק המן ולא ירד עוד, אמר להם, היום לא תמצאוהו, מה תלמוד לומר 'היום', היום לא תמצאוהו, אבל מחר תמצאוהו (מכילתא מס' דיוסע ד:):
 (כ) וביום השביעי שבת. שנת הוא, המן לא יהיה צו. ולא צו הכתוב אלא לרבות לו יוס הכפורים¹² וימים טובים (מכילתא מס' דיוסע ד:): (כח) עד אנה מאנתם. משל הדיוט הוא, 'צהדי הוצא לך כרצא'¹³ (צבא קמא צב, 5). על ידי הרשעים מתגנין הכשרין:

שפתי חכמים הקצר

כרחן שהיתה שאלתם אם יצאו ללקוט, ועל זה שייך התשובה 'כי שבת היום' ו'לא תמצאוהו' (מנח"ט). 5. היו סבורים שמא צריכים לצאת לצורך סעודת הלילה שהוא חול, דיום הששי אינו מוכן אלא לצורך סעודת שבת, ולא לצורך חול (ג'א). 6. כי הכתוב 'וביום השביעי שבת הוא' מיותר, דהא כבר כתיב (פסוק כה) 'כי שבת היום לה' (רא"ם). 7. דם צבא דעתן שירד לצורך סעודת מוצאי יום כיפור (מנח"ט). 8. פירושו אם יבקש לנקות את הגן מן הקוצים יתלוש עמהם גם כרוב וירק טוב, כן בגלל החטאים ילקו גם הצדיקים הנקיים מעון (מנח"ט).

מלנאס (פסוק כח), ולא הוילאו מן הכלל (שמו"ר פה י): (כג) את אשר תאפו אפּו. מה שאתם רוצים לאפות¹² צמנור אפּו היום הכל לשני ימים, ומה שאתם רכיים לנצל ממנו צמים בשלו היום. לשון אפייה נופל בלחם, ולשון ציטול צמצשיל: למשמרת. לנניח¹³: (כה) ויאמר משה אבְלוּדוּהוּ הַיּוֹם וְגו'. שחרית שהיו רגילין ללחם וללקוט, צלו לשאלו אם נלא אם לאו¹⁴, אמר להם, את שצדיכם אכלו, לערב חזרו לפניו ושאלוהו מהו ללחם¹⁵, אמר להם, שנת היום,

5. כי לפי פשוטו משמע שמה שאפו ובשלו יחזרו לאפותו ולבשלו שנית, לכן פירש מה שאתם רוצים וכי' (רא"ם). 6. כמו 'יהיתה לעדת בני ישראל למשמרת' (במדבר יט ט), לא כמו 'שמרתם את משמרת הקדש' ואת משמרת המזבח' (במדבר יח ה) (רא"ם). 7. דהם חשבו שמה שירד להם לחם משנה ביום ששי, הוא רק לטובתם כדי שיאפו ויבשלו, דבשבת אסור, אבל מי שירצה לאכול בלא בישול בודאי ירד בשבת, לכן שאלו אם לצאת או לא (ג'א). ראיתו שכן שאלו, ממה שהוסיף בתשובתו 'כי שבת היום' דהוא נתינת טעם למה שלפניו, ועל

לְמַטְר פְּקוּדֵי וְאוֹרֵיתִי: כַּט רָאוּ כִּי־יִהְיֶה
 נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נָתַן
 לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים
 שָׁבוּ | אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל־יַצָּא אִישׁ
 מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: רָאוּ כִּי־יִהְיֶה
 נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נָתַן לָכֶם
 בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שָׁבוּ | אִישׁ תַּחְתּוֹ
 אֶל־יַצָּא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: חֲזוּ
 אֲרִי יי יֵהֵב לְכוֹן שַׁבְּתָא עַל פֶּן הוּא יֵהֵב לְכוֹן בַּיּוֹמָא
 שְׁתִּיתָאָה לֶחֶם תְּרִין יוֹמִין תִּיבּוּ אַנְשׁ תַּחְתּוֹהִי לָא
 יִפְק אַנְשׁ מֵאַתְרָהּ בַּיּוֹמָא שְׁבִיעֵאָה: י וַיִּשְׁבְּתוּ
 הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם
 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וְנָחוּ עִמָּא בַּיּוֹמָא שְׁבִיעֵאָה:
 דֵּא וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ
 מִן וְהוּא בְּזָרַע גֹּד לָכֵן וְטַעְמוֹ
 בְּצַפִּיחַת בְּדִבְשׁ: וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל
 אֶת־שְׁמוֹ מִן וְהוּא בְּזָרַע גֹּד לָכֵן וְטַעְמוֹ
 בְּצַפִּיחַת בְּדִבְשׁ: וְקָרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל ית שְׁמָהּ מִנָּא

והוא כבר זרע גִּדָּא חָזַר וְטַעְמָה פְּאָסְקְרִיטוֹן
 בְּדִבְשׁ: דַּב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר
 אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֵּא הָעֶמֶל מִמֶּנּוּ
 לְמִשְׁמַרְת לְדִרְתִּיכֶם לְמַעַן | וַיֵּרְאוּ
 אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֵאכִלְתִּי אֶתְכֶם
 בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה מִלֵּא הָעֶמֶל מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמַרְת
 לְדִרְתִּיכֶם לְמַעַן | וַיֵּרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר
 הֵאכִלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַאֲמַר מֹשֶׁה דִּין פִּתְגָמָא דְּפִקְד׃
 מְלו עֲמָרָא מִנָּה לְמַטְרָא לְדִרְכִּיכֹן בְּדִיל דִּיחֲזוֹן ית
 לְחֻמָּא דִּי אוֹכְלִית יִתְכוֹן בַּמִּדְבָּרָא בְּאַפְקוּתִי יִתְכוֹן
 מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם: דַּב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
 אֶהְיוֹן קַח צִנְצֻנַת אַחַת וְתִן־שְׁמָהּ
 מִלֵּא־הָעֶמֶל מִן וְהִנֵּחַ אֹתוֹ לְפָנַי
 יְהוָה לְמִשְׁמַרְת לְדִרְתִּיכֶם: וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה אֶל־אֶהְיוֹן קַח צִנְצֻנַת אַחַת וְתִן־שְׁמָהּ

רש"י

דבש וקורין לו חסקרטיין זלשון משנה (תלה פ"ח מ"ד), והוא תרגום של חונקלוס: (לג) לְמִשְׁמַרְת. לגנזיה: לְדוֹרוֹתֵיכֶם. זימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אחס עוסקים בצורה, והם אומרים ניח מלאכתנו ונעסוק בצורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם זנננת המן, אמר להם, הדור אֶפְסֵם לְאוֹ דְּזָרַר ה' (ירמיהו ז' א), 'שמעו' לא נאמר אלא 'ראו', זוה נתפרנסו אצותיכם, הרצה שלומין יש לו למקום להכין מוון ליראיו (מכילתא מס' דויסע ה'): (לג) צִנְצֻנַת. כלומית של חסם כ"ח, כתרומתו: והנח אותו לפני ה'. לפני הארון כ"ח, ולא נאמר מקרא זה עד שנצנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן צפרשת המן:

שפתי חכמים הקצר

כן הא דכתיב 'שבו איש תחתיו' מי שאין לו תחום כלל, שיצא חוץ לתחום (ג"א). מא. מודכתיב צנצנת כפל השם, צריך לפרש למה נקרא כך, אלא שהוא כלי חרס והוא מקרר, ולכן נקרא צנצנת על הפלגת הצינה, וטעם הדבר כדי שיעמוד ימים רבים (ג"א). מב. דה"ל בכל מקום שיניחו לפני ה' הוא, דכל העולם שלו, לכן פירש לפני הארון (ד"ט).

(כט) ראו. צעיניכס ל"ט כי ה' כצדו מזהיר אחס על השבת, שהרי נס נעשה בכל ערב שבת לחס לחס יומים: שבו איש תחתיו. מלכאן סמכו חכמים (עירוזין מה. מכלתא מס' דויסע ה) ארבע אמות ליוזא חוץ לחסו"ב, שלג לגופו ואחס לפישוט ידים ורגלים: א"ל יצא איש ממוקומו. אלו חלפים אמה של תחום שבת (עירוזין גא. מכלתא שס), ולא צמפורש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים (עירוזין נט), ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר: (לא) והוא בזרע גד לבן. עשז שסמו אֶלְיִינְדְרָ"א, חרע שלו עגול ואינו לבן, והמן היה לבן, ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול, חרע גד היה והוא לבן (יומא עה): בְּצַפִּיחַת. זכק שמתגנין אותו

פ. שנעשה נס נגלה שירד ביום הששי לחס משנה (רא"ם). וראו שהקדוש ברוך הוא רוצה שישמרו ישראל את השבת (ג"א). מ. כי מלשון 'שבו איש תחתיו' משמע שלא יצאו מארבע אמות, כדאמרין בעירוזין (מה). 'כמה תחתיו, גופו שלשה אמות ואמה לפשוט ידיו ורגליו'. ועל כרחק ביוצא חוץ לתחום איירי, דהא תוך התחום בודאי מותר כדכתיב 'אל יצא איש ממקומו', שלא יצא חוץ מתחומו, ואם

מִלֵּא-הַעֲמַר מִן וְהִנֵּה אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה
 לְמִשְׁמַרְתִּי לְדֹרֹתֵיכֶם: וְאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סֵב
 צְלוּחֵי חֲדָא וְהֵב תַּמָּן מְלֵי עֲמָרָא מִנָּא וְאַצְנֹעַ יְתֵה
 קָדָם יְיָ לְמִטְרָא לְדִרְכֵיכֹן: יֵד בְּאִשֶּׁר צִוְּהָ
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וַיִּנְיַחְהוּ אֹהֲרֹן לִפְנֵי
 הָעֵדֻת לְמִשְׁמַרְתִּי: בְּאִשֶּׁר צִוְּהָ יְהוָה
 אֶל-מֹשֶׁה וַיִּנְיַחְהוּ אֹהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת
 לְמִשְׁמַרְתִּי: כְּמָא דְפָקֵד יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַצְנֹעַה אֹהֲרֹן
 קָדָם סְהֻדוֹתָא לְמִטְרָא: דֵּה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֶכְלְוּ אֶת-הַמָּן אַרְבַּעִים שָׁנָה עַד-

בָּאֵם אֶל-אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת אֶת-הַמָּן
 אֶכְלְוּ עַד-בָּאֵם אֶל-קִצְהָ אֶרֶץ
 כְּנַעַן: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶכְלְוּ אֶת-הַמָּן
 אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד-בָּאֵם אֶל-אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת
 אֶת-הַמָּן אֶכְלְוּ עַד-בָּאֵם אֶל-קִצְהָ אֶרֶץ
 כְּנַעַן: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶכְלְוּ יְת מִנָּא אַרְבַּעִין שָׁנִין עַד
 דְּעִלּוּ לְאַרְעָא יִתְבְּתָא יְת מִנָּא אֶכְלּוּ עַד דְּאֹתוֹ לְסִיפֵי
 אַרְעָא דְכְּנַעַן: לֹ וְהֵעֲמַר עֲשִׂרִית
 הָאֵיפָה הוּא: וְהֵעֲמַר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה
 הוּא: וְעֲמָרָא חֲד מִן עֲשָׂרָא בְּתֵלַת סָאִין הוּא: פ

רש"י

הגבול קודם שעברו את הירדן, והוא ערבות מואב, נמצאו
 מכמישין זה את זה, אלא בערבות מואב כשמת משה בשבעה
 באלדר פסק המן מלירד, ונסתפקו ממנו שלקטו בו זיוס עד
 שהקריבו העומר בששה עשר בניסן^מ, שנאמר (יהושע ה יא)
 ויאכלו מעצור האֶרֶץ מִמִּתְרַת הַפֶּסַח (קדושין ס:) (לו) עשירית
 האיפה. האיפה שלש סאין והסאה ששה קצין והקב ארבעה
 לוגין והלוג ששה זיגים, נמצאת עשירית האיפה ארבעים ושלש
 זיגים וחומש זיגה^מ, והוא שיעור לחלה ולמנוחת:

(לה) ארבעים שנה. והלא חסר שלשים יום, שהרי בחמשה
 עשר באייר ירד להם המן מחלה^מ ובחמשה עשר בניסן פסק,
 שנאמר (יהושע ה יב) וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמִּתְרַת, אלא מגיד שהעוגות
 שהזליחו ישראל ממנרים עמומו בהם טעם מן (קדושין לח): אל
 ארץ נושבת. לאחר שעברו את הירדן נס'ה שאומה שזעזר
 הירדן מיושבת וטובה, שנאמר (דברים ג כה) לְעֵבְרָה נָא וְאֶרְאָה
 אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר פָּעַר הַיַּרְדֵּן. ומרגום של נושבת יִתְבְּתָא,
 ר"ל מיושבת. רש"י ישן: אל קצה ארץ כנען. בחמלה

שפתי חכמים הקצר

כוונת הפסוק, 'אכלו את המן וגו' עד בואם אל ארץ נושבת הוא אכילת
 המן כפשוטו, 'את המן אכלו עד בואם אל קצה' וגו', הכוונה ללקיטה
 (רא"ם). מדה. כי הכל ביחד ארבע מאות שלשים ושתים ביצים,
 והמעשר מזה הוא ארבעים ושלש וחומש ביצה. מהרש"ל (מנח"ם).

מג. כוונתו לאחר יום החמשה עשר, וכמו שפסק לאחר חמשה עשר
 בניסן, כמו שכתב להלן שנסתפקו מהמן עד ששה עשר בניסן. ונקט
 חמשה עשר בשניהם, משום קלות החשבון, שבחצי אייר פסק וחצי
 ניסן אכלו, אם כן הם שלשים יום (רא"ם לעיל טו א). מדה. וכן יהיה

אחר פרשת המן יתפלל תפלה זו על הפרנסה

אֲתָהּ הוּא יְהוָה לְבִדְדָךְ אֲתָהּ עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים
 וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֲתָהּ מַחִיָּה אֶת כָּלָם וְאֲתָהּ הוּא שְׁעֵשִׂית נְסִים וְנִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת תְּמִיד
 עִם אֲבוֹתֵינוּ גַם בְּמִדְבַר הַמִּטְרָת לָהֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וּמִצּוֹר הַחֲלָמִישׁ הוֹצֵאתָ לָהֶם מִיַּם וְגַם
 נָתַתָּ לָהֶם כָּל צִרְכֵיהֶם שְׁמֵלוֹתָם לֹא בְלָתָה מֵעֲלֵיהֶם בֶּן בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים וּבַחֲסִדֶיךָ הַעֲצוּמִים
 תְּזוּנְנוּ וְתִפְרַנְסְנוּ וְתִכְלַלְכְּלְנוּ וְתִסְפִּיק לָנוּ כָּל צִרְכָנוּ וְצִרְכֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמְרוּבִים בְּמֵלוֹי
 וּבְרוּחַ בְּלִי טֵרַח וְעָמַל גְּדוֹל מִתַּחַת יָדְךָ הַנִּקְיָה וְלֹא מִתַּחַת יָדֵי בָשָׂר וְדָם:
 יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי שְׁתַּכִּין לִי וְלֵאנָשִׁי בֵּיתִי כָּל מַחְסוֹרְנוּ וְתִזְמִין לָנוּ
 כָּל צִרְכָנוּ לְכָל יוֹם וְיוֹם מִחֵינּוּ דִי מַחְסוֹרְנוּ וְלְכָל שַׁעָה וְשַׁעָה מִשְׁעוֹתֵינוּ דִי סְפוּקְנוּ וְלְכָל
 עֵצִם מֵעֲצָמֵינוּ דִי מַחִיתְנוּ מִיָּד הַטּוֹבָה וְהַרְחֵבָה וְלֹא כְּמַעוֹט מִפְּעֻלֵינוּ וְקוֹצֵר חֲסָדֵינוּ וּמִזְעִיר
 גְּמוּלוֹתֵינוּ וְיִהְיוּ מְזוּנּוֹתֵינוּ וּמְזוּנּוֹת אָנָשִׁי בֵּיתִי וְזֵרְעֵי וְזֵרְעֵי מְסוּרִים בְּיָדְךָ וְלֹא בְּיַד בָּשָׂר וְדָם: